

PRAT, Enric / VILA, Pep (ed.) (2006): *Actes de les Terceres Jornades d'Estudi sobre la vida i obra de Caterina Albert «Víctor Català» (en ocasió del centenari de Solitud 1905-2005)*. Girona: CCG Edicions, 397 p.

RIBERA LLOPIS, Juan Miguel (2007): *Projecció i recepció hispanes de Caterina Albert i Paradís, Víctor Català, i de la seva obra*. Girona: CCG Edicions, 342 p.

L'abril de 1992 l'Ajuntament de l'Escala, amb la col·laboració de la Diputació de Girona, va organitzar unes Primeres Jornades d'Estudi dedicades a la figura i obra de Caterina Albert i Paradís. Amb prop de dues-centes inscripcions i amb una nòmina de ponents i conferencians de contrastada solvència, l'esdeveniment va suposar un nou impuls per als estudis sobre l'escriptora escalenca i va acabar d'impel·lir algun treball cap a la publicació. L'any 2002 es va repetir l'èxit amb les Segones Jornades d'Estudi i es va fer el compromís dels organitzadors amb la investigació a través de la creació de la Beca d'Hivern «Víctor Català». Les Terceres Jornades d'Estudi que es van celebrar el 2005 són, per ara, les darreres, i marquen una nova fita en la consolidació i continuïtat d'aquest projecte. És en aquest context que cal situar els dos llibres que ressenyem: el primer el conformen les *Actes de les Terceres Jornades d'Estudi sobre la vida i obra de Caterina Albert «Víctor Català» (en ocasió del centenari de Solitud 1905-2005)*, el tercer volum de la col·lecció que recull la producció intel·lectual d'aquestes sessions. El segon llibre es titula *Projecció i recepció hispanes de Caterina Albert i Paradís, Víctor Català, i de la seva obra*, del filòleg valencià Juan Miguel Ribera Llopis, i és el fruit d'un estudi desenvolupat en el marc de la quarta edició de la Beca d'Hivern «Víctor Català».

Entrant ja a les primeres pàgines de les actes, l'alcalde Josep M. Guinart recorda que les Terceres Jornades d'Estudi van significar el tret de sortida als nombrosos actes celebrats arreu en motiu del centenari de la primera edició de *Solitud* (1905-2005). Coincidint amb l'efemèride, aquesta novel·la de Víctor Català, en efecte, es va proposar com a pinyol de la vintena d'aportacions, organitzades dins del llibre en dos blocs: un primer, format per les ponències, comunicacions i altres aportacions, i un segon que reporta altres esdeveniments complementaris que s'hi donaren lloc. Aquest darrer el componen la presentació del llibre *Quincalla: mil adagis per aprendre vocabulari*,¹ escrits per Víctor Català als últims anys de la seva vida –revisats i glossats per Joaquim Armengol, triats i prologats per Lluís Albert–; la presentació dels dos darrers treballs guanyadors de la Beca d'Hivern «Víctor Català»;² i un apèndix amb tres il·lustracions dels quadres de Cristina Paradís que es van poder veure exposats durant aquells dies (17, 18 i 19 de març del 2005).

A l'«Acte de presentació de les jornades», Lluís Albert, creador del Museu-Arxiu Víctor Català, comenta l'avinent context per a la recuperació i aprofundiment en la figura de Caterina Albert. En aquest sentit, destaca l'activitat del moviment feminista reivindicatiu dels drets de la dona, que l'ha pres com a símbol i que avalua la seva obra des dels seus propis estudis teòrics. No deixa de ser significatiu, constata Albert, que la major participació en les jornades hagi estat sempre femenina.

El parlament inaugural, a càrrec de la catedràtica de la Universitat de Girona Mariàngela Vilallonga, enllaça, en certa manera, amb la constatació anterior. Amb una intervenció titulada «Escriure en femení: del viatge a la metamorfosi», Vilallonga, que evoca les seves impressions com a lectora de *Solitud*, ressegueix la lectura simbòlica de la història de la Mila i destaca la condició femenina del

1. CATALÀ, Víctor (2005): *Quincalla: mil adagis per aprendre vocabulari*. Barcelona: Edicions 62. Es tracta d'un recull d'adagis inventats amb la voluntat de recollir i divulgar lèxic propi de l'autora que ja aleshores havia entrat en un període de retrocés.

2. Les presentacions són a càrrec dels guanyadors de la II (2004) i III (2005) edició de la beca: Kathleen McNerney, que presenta el seu treball de traducció de contes de Víctor Català a l'anglès (títol de la presentació: «Deu contes i un monòleg: traduccions de Caterina Albert»), i Juan Miguel Ribera Llopis, que ofereix un tast de l'estudi realitzat aquell any sobre la projecció hispànica de l'autora («Presentació del treball sobre les relacions i la projecció hispanes de Caterina Albert i Paradís "Víctor Català" i la seva obra»).

personatge. D'una banda, Vilallonga fa la lectura modernista del viatge, l'ascens i el descens de la muntanya com a camí cap a l'alliberament i formació de la individualitat: «*Solitud* és la història d'un viatge iniciàtic, com el viatge d'Ulisses. *Solitud* és la història d'una transformació, com les de les *Metamorfosis* d'Ovidi. *Solitud* és la història d'una ascensió espiritual, com la de Petrarca al Mont Ventós. *Solitud* és la història del segon naixement de la Mila, com el d'Emili Sinclair del *Demian* de Hermann Hesse».³ La metamorfosi, o segon naixement, com se'n diu, és la culminació d'un procés d'individuació que es produeix, necessàriament, com a reacció a una realitat hostil i deshumanitzadora. Un cicle que la Mila ha de completar interiorment a través del coneixement adquirit amb l'experiència del dolor, de la decepció, del *décalage* entre l'ideal i la realitat. Es tracta d'una experiència personal i universal alhora perquè emmiralla «la complexa existència de l'individu, la capacitat d'adaptar-se al medi, el coneixement d'un mateix [i] la solitud de la condició humana, [que] són constants ara i fa dos mil anys».⁴ D'altra banda, i amb estreta vinculació amb d'altres intervencions que segueixen, Vilallonga recorda que cal tenir present, per les implicacions que se'n deriven, la condició femenina tant del personatge protagonista, com de la mateixa escriptora Víctor Català: «Probablement, només probablement, la Mila de *Solitud* és com és perquè Víctor Català era Caterina Albert i coneixia perfectament les pregonesses de l'ànima, femenina. Probablement, i no només probablement, jo m'he pogut identificar amb la Mila de *Solitud*, perquè sóc dona».⁵

Les ponències són a càrrec de Núria Nardi, Francesca Bartrina, Lluïsa Julià i Jordi Castellanos, autoritats en la matèria ja presents en anteriors edicions, que desenvolupen alguns aspectes ja apuntats per Vilallonga, com la importància del concepte de feminitat en l'obra i en la vida de Caterina Albert o el simbolisme de la història de *Solitud*.

«Caterina Albert i les escriptores. Entre la solitud i les relacions epistolars», de Núria Nardi, repassa la correspondència de l'escriptora escalenca a través de tres moments de la seva trajectòria vital, social i artística. El primer moment, qualificat com 'La lluita en solitud', correspon a l'inici de l'escriptora, abans de la publicació de *Solitud*. Nardi repassa les circumstàncies socials i familiars que porten Caterina Albert a refugiar-se en la literatura. L'adopció d'un pseudònim masculí i la imatge d'escriptora *amateur* són dues de les estratègies que l'escriptora utilitza per guanyar-se el respecte i la llibertat en un món literari dominat per homes. El model d'escriptora professional, segons Nardi, l'acabarà trobant en aquest primer període en les figures d'Emilia Pardo Bazán i Blanca de los Ríos. En el segon moment, 'Entre la solitud i les relacions literàries', Caterina Albert pren consciència de pertànyer al col·lectiu d'escriptors catalans i consolida la seva afinitat amb autors i autores, tant catalans com castellans. Maria Domènech, Dolors Monserdà, Maria Antònia Salvà i Clementina Arderiu són alguns dels noms, al costat dels de Concha Espina i María Luz Morales, que configuren les xarxes epistolars d'aquest període, comprès entre la publicació de *Solitud* i l'ensulsiada de 1939. «En aquestes escriptores, Víctor Català hi troba les precursoras i les companyes de camí, en les generacions més joves se sent continuada, considerada i reconeguda com a model».⁶ Maria Teresa Vernet és vista com a exemple d'aquestes darreres. S'entra, d'aquesta manera, al darrer moment, 'El mestratge', en què l'autora escalenca, reclosa a casa, passa a ser un referent consolidat. La ponència ve acompanyada de la transcripció d'una carta rebuda de Maria Domènech, d'una d'enviada a Clementina Arderiu i d'una d'enviada i quatre de rebudes de Maria Teresa Vernet.

Francesca Bartrina titula la seva ponència «*Solitud* i les xarxes intertextuals de la narrativa de Caterina Albert "Víctor Català"». Partint de la hipòtesi que existeixen unes xarxes temàtiques que convergeixen a *Solitud* i que provenen i s'estenen de l'obra anterior i cap a l'obra posterior, Bartrina se centra en tres punts d'interès: la «violència contra les dones», la «cartografia del cos femení» i les «Geneologies femenines». El primer tema focalitza l'anàlisi en l'agressió que pateix la Mila a mans de

3. 2006: p. 20.

4. 2006: p. 21.

5. 2006: p. 20.

6. 2006: p. 82.

l'Ànima. Bartrina ressegueix els diversos elements premonitoris, especialment el somni, i els elements que desencadenen la violació. L'estructura narrativa de l'agressió que se segueix a *Solitud*, com també les característiques dels seus protagonistes, són analitzats a la llum d'altres narracions com «La puja del rampí» de *Contrallum* (1930) i «La Pepa» de *Vida mòlta* (1950). Pel que fa a la «cartografia del cos femení», Bartrina tracta la sensualitat en la descripció del cos de la dona a l'obra de Víctor Català. Recuperant la tesi original de Gabriel Ferrater, que la ponent ha desenvolupat llargament en estudis anteriors, es parla del paisatge de *Solitud* en termes de «mirall» de la interioritat de la Mila. Les narracions «Sota el cel» de *Caires vius* (1907) o, altra vegada, «La puja del rampí» permeten establir concordances amb el paisatge de la novel·la, tant per la voluptuositat, com per la relació plena d'identificacions que estableix amb la protagonista. Finalment, a «Geneologies femenines» s'examina el diàleg intertextual entre la Mila i altres protagonistes de l'obra de Caterina Albert, amb les quals comparteix experiències relacionades amb l'orfanat i la solitud, la voluptuositat del cos i la sensualitat harmònica. Els personatges femenins de «Daltabaix», de *Drames rurals* (1950), i sobretot de «La jove», de *Vida mòlta*, exemplifiquen aquesta vinculació.

Lluïsa Julià, a «La Mila. Geneologia d'un personatge amb veu pròpia», tracta els orígens i progressiva configuració del personatge principal de *Solitud* a través de l'obra anterior de Caterina Albert, especialment dels monòlegs teatrals i de *Drames rurals* (1902). Julià veu en el procés de configuració de la Mila tot un estudi sobre el personatge femení, com a forma de coneixença personal de l'autora. Caterina Albert inicia aquest estudi amb *Drames rurals*, obra que es relaciona temàticament i formal a l'activitat pictòrica i dramàtica. Segons Julià, aquest recull de narracions «mostra l'estret lligam entre plasticitat, teatralitat i narrativitat, en un diàleg inèdit fins al moment i que mostra la modernitat de l'autora».⁷ Els monòlegs teatrals, d'altra banda, s'identifiquen com a vehicles de recerca d'una literatura directa («El teatre focalitza l'acció sobre els personatges»⁸) i despullada d'artificis. Afavorida pel bullici cultural català de finals de segle, i especialment per la influència de Maeterlink i Ibsen, Caterina Albert acaba refermant la seva concepció artística que literàriament es tradueix, sobretot, en la força dels diàlegs, la importància del simbolisme i el treball de verisme. En aquest marc exposat per Julià, les històries dels personatges femenins cobren tota la seva cruïra i esdevenen autèntiques denúncies de figures femenines prototípiques d'aquell moment (la tieta, la monja, la dona abandonada...). Les dones de Víctor Català són «actives, ardents, passionals, disposades a lluitar, matar i morir pels seus ideals»⁹ i, per tant, la ponent les interpreta com un contramodel a la mateixa estructura social patriarcal que les mena altra vegada a la llar, a la disposició del marit i que, com a conseqüència d'això, també les encara a la bogeria, a l'assassinat o a la pròpia mort. Diversos exemples il·lustren aquesta situació, extrets de la narrativa de Víctor Català i del panorama literari internacional, i es posen en relació al personatge de la Mila. En aquest sentit, la protagonista de *Solitud*, amb la troballa de la seva individualitat, simbolitza la superació d'aquest fat de dona i, per tant, esdevé un element trencador equiparable a la Nora ibseniana: «mirant les germanes que l'havien precedida, la majoria víctimes, el plantejament de *Solitud* significa un pas més enllà i positiu —o, si es vol, més subversiu— perquè, a diferència dels personatges anteriors, la Mila no acaba essent víctima del sistema, ni esdevé folla, ni és assassinada, ni subjugada, sinó que esdevé lliure».¹⁰

Amb el títol «"Estremiments i esgarriances"». *Solitud*: de l'inconscient a la consciència», Jordi Castellanos tracta la representació de l'inconscient a *Solitud* i la seva progressiva canalització, en el personatge de Mila, del terreny de la fisiologia cap al terreny de la psicologia. El canvi que s'opera en aquest sentit forma part de la culminació del viatge iniciàtic, del procés d'individuació i, per tant, d'autoconeixement i autocontrol, que significa el triomf de la voluntat per sobre de la natura. Castellanos recorda que *Solitud* és una novel·la psicològica («que vol dir, també, novel·la simbòlica»¹¹) on cada ele-

7. 2006: p. 64.

8. 2006: p. 64.

9. 2006: p. 67.

10. 2006: p. 68.

11. 2006: p. 44

ment és carregat de significació i fa avançar l'obra fins al desenllaç. És en aquest context que es focalitza l'atenció en les esgarrifances i estremiments de la protagonista, en tant que «sensacions que escapen al control de la consciència»¹² i, per tant, que «expressen moviments interns de l'inconscient».¹³ Els abrusaments, les febres, els enartaments, els tremolors i altres automatismes derivats de les pulsions sexuals són més exemples d'aquestes expressions subconscients que, progressivament al llarg de la novel·la, la Mila porta al terreny de la consciència. És en aquest sentit que l'instint, la natura, va quedant sotmès a la voluntat, en la mesura que la protagonista reïx en l'aprenentatge. Aquesta evolució és explicada segons la lectura, des de l'angle simbòlic de l'alliberament i de la superioritat de l'artista, proposada pel mateix Castellanos ja al 1982: quan la Mila és guiada pel pastor cap al Cimalt, cap al coneixement, experimenta el contrast entre la realitat imaginada per ella i la realitat explicada per ell. L'esforç per comprendre i dominar aquesta realitat, el de «crear-se un recer en l'art, en el benentès que, dins aquestes concepcions, res no diferencia l'individu en la seva plenitud d'artista»,¹⁴ no s'acabarà completant. La realitat s'acabarà imposant a la Mila a través de la violació, a mans de l'Ànima, i el cicle es tancarà amb la seva primera decisió lliure: abandonar la muntanya.

A l'apartat de comunicacions, Irene Muñoz repassa la relació epistolar entre Lluís Via i Víctor Català; les aportacions de Carme Arnau i de Maria Dasca aprofundeixen en diversos aspectes narratius de *Solitud*; Jordi Boix, M. Teresa G. de Junceda, i Xavier Luna-Batlle, en qüestions lingüístiques; i Kathleen Mc Nerney, Juan José Ortega i Anna M. Saludes, en temes relacionats amb la traducció.

«Epistolari Lluís Via – Víctor Català (1901-1909)», d'Irene Muñoz, analitza la correspondència entre l'escriptora escalena i el director de la revista *Juventut*. És a través d'aquesta plataforma que Caterina Albert es professionalitzà com a escriptora i, en aquest sentit, tenen especial interès les dades que Muñoz aporta relacionades amb el rol del pseudònim «Víctor Català» o el progressiu èxit i projecció de la seva obra. La segona part de l'article se centra en aquelles cartes que permeten resseguir el procés d'edició de *Solitud*. Les cartes de Via, que revelen l'atenció que l'editor posava sobre cada fragment de *Solitud* abans de ser publicat, també donen mesura de l'èxit, els beneficis, la fama i els nous encàrrecs no reeixits que aquesta novel·la va significar per a l'escriptora. L'article de Muñoz es completa amb un llistat bibliogràfic sobre 'La publicació de *Solitud*, en forma de fulletó, a *Juventut*' i sobre 'La col·laboració literària de Víctor Català a *Juventut*'.

Pel que fa a l'anàlisi narrativa, Carme Arnau, a «*Solitud* de Víctor Català, "cel i muntanya, muntanya i cel"» se centra, primerament, en les connexions entre el punt de vista narratiu de *Solitud* i l'activitat pictòrica desenvolupada i coneguda per Caterina Albert, i, en segon lloc, destaca la importància del cos i de la sensualitat en el personatge de Mila. Pel que fa al primer aspecte, Arnau estableix concordances entre la perspectiva amb què es descriu el paisatge i les obres de pintors luministes com Turner, Whistler o Sorolla. En aquest mateix sentit, s'insisteix i s'il·lustra la importància de la il·luminació dels diferents passatges de la novel·la, denotada a través de la gamma de colors suaus i càlids, on el groc hi és significativament present. Quant a la sensualitat, Carme Arnau comenta aspectes de la relació cosesperit del personatge Mila i, partint de la lectura freudiana, s'examina tant la seva voluptuositat, com la insatisfacció de la seva sexualitat. Amb tot, la comunicació va més enllà de la tesi proposada i també es desgranen altres elements narratius relacionats amb l'estructura de l'obra i amb les característiques d'alguns personatges.

Maria Dasca, amb el títol «L'alenada roent de la fera. La introducció del mal a *Solitud* com a paradigma de la modernitat», explica la dimensió malèfica de la novel·la com a element innovador de l'obra. Dasca té en compte les diferents fonts intel·lectuals que es troben en l'imaginari finisecular català, i entre les quals destaca la influència decadentista, les idees de Schopenhauer sobre naturalesa, bellesa, contemplació i perversitat, així com les teories del criminal Lombroso o la formulació de la *degeneració* moral de Max Nordau i Pompeu Gener. Partint d'aquest context, Dasca defensa que «*Solitud* qües-

12. 2006: p. 50

13. 2006: p. 53

14. 2006: p. 56

tiona els límits entre allò moral i allò que no ho és»¹⁵ a través de la Mila, en un equilibri inestable entre les forces del bé i les del mal, disseminat, fugaç i sintètic, representat per l'Ànima i la mateixa natura. La comunicant se serveix de la lectura simbòlica, del procés d'alliberament personal de Mila, per concloure que el malèfic a *Solitud*, imposant-se en el desenllaç, acaba donant una resposta al problema de la (a)moralitat: «no hi ha solució, ni superació, ni compensació pel sofriment. Només dignitat com a subjectes desvinculats i lliures».¹⁶

Pel que fa als aspectes lingüístics de la novel·la, Xavier Luna-Batlle titula el seu treball «Aproximació al glossari de *Solitud*» i aporta elements per a la confecció d'un glossari que funcioni a un doble nivell: que serveixi de guia per a la lectura de l'obra i que doni llum a «la dualitat lingüística de l'obra, corresponent a una dualitat simbòlica de dos mons que entren en contacte».¹⁷ Luna-Batlle parteix de les tres edicions de *Solitud* (1904-1905, 1909 i 1946) i del manuscrit conservat al Museu-Arxiu Víctor Català per repassar els canvis lingüístics que han anat apareixent i les raons que els governen. El treball també inclou una llista de mots, classificats segons a) formes i significats conservadors; b) formes col·loquials; c) mots dialectals i del nord-est del català central i d) Formacions particulars i dialectalismes locals. Aquest estudi el complementa «Algunes consideracions sobre el lèxic del pastor de *Solitud*», de Jordi Boix. Es tracta d'un treball amb voluntat d'esdevenir una eina per a futurs estudis sobre el lèxic de la novel·la i, especialment, sobre la llengua usada pel pastor Gaietà. Boix aporta un gruix d'unes dues-centes cinquanta paraules «no gaire usuals» extretes del cabal lèxic de Gaietà i classificades segons a) mots ja coneguts i recollits en diferents diccionaris; b) mots recollits al Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB) que tenen com a única font alguna obra de Víctor Català que no és *Solitud*; i c) mots recollits al DCVB i que tenen *Solitud* com a única font. Les extenses taules elaborades –prop de setanta pàgines– també aporten altres informacions sobre els mots examinats, com definicions, localització dialectal o adequació entre la definició de diccionari i l'ús que se'n fa a la novel·la. Finalment, les paraules en qüestió també es posen en relació als vocabularis sobre el parlar de la Garrotxa o del Rosselló, i a dos testimonis orals.

M. Teresa G. de Junceda també fa la seva aportació a la vessant lingüística amb «Modernismes, narrativa, dialecte i/o vernaculisme: a propòsit de *Solitud* (1905) de Víctor Català i de *Sonata de otoño* (1902) de R. M. Del Valle-Inclán». La comunicació parteix de la dicotomia decadentisme-ruralisme pròpia del Modernisme per fer una valoració dels recursos expressius de Víctor Català, en català, i de Valle-Inclán, en gallec, a les seves obres literàries. La importància de l'anomenat *vernaculisme* és analitzat, bàsicament, en els noms de persona, formes verbals, vocabulari referent als costums, expressions i rondalles. Segons la comunicant, les concomitàncies en aquests aspectes provenen de la voluntat de crear mons propers i versemblants als dels autors i, alhora, de notariar-ne la riquesa lèxica.

Les aportacions de Kathleen Mc Nerney («La traducció de *Solitud* a l'anglès de David Rosenthal, 1992»), Juan José Ortega («Las traducciones al castellano de *Solitud*») i Anna M. Saludes («Notes sobre el capítol IV de *Solitud*. La traducció italiana i algunes fonts franceses»), tracten diversos aspectes relacionats amb la traducció de *Solitud*. Les dues primeres analitzen les traduccions proposades (Mc Nerney la de Rosenthal –1950–, a l'anglès, i Ortega les de Francisco Javier Garriga –1907– i Basilio Losada –1986–, al castellà), detecten els encerts i els problemes, i proposen solucions. A més de les dificultats que suposa intentar equiparar, a través de la traducció, dues realitats culturals diferents, ambdues comunicacions coincideixen a destacar la complexitat afegida que presenta el llenguatge del pastor. La recerca d'un estil proper i versemblant al de Víctor Català i evitar l'afectació i l'artificiositat són els principals cavalls de batalla del traductor. D'altra banda, Saludes retorna al tema que ja va tractar a les Segones Jornades (2002), la traducció de *Solitud* de l'italià Alfredo Giannini (1918), per comentar l'últim fragment del capítol IV, «Neteja», inclòs a la cinquena edició de la novel·la (1946) i, per tant, absent en la traducció de Giannini. Es tracta de l'únic fragment recuperat dels dos capítols que havien

15. 2006: p. 200.

16. 2006: p. 203.

17. 2006: p. 230.

de completar la novel·la i que l'autora presumiblement va perdre en un escorcoll militar durant la guerra de 1936-1939. Saludes ressegueix la història d'aquest fragment, contraposant hàbilment les paraules d'autora i editor en diferents pròlegs, i insinua la possibilitat de motius estrictament literaris per a la supressió dels dos capítols perduts. Així mateix, analitza les possibles fonts franceses del fragment en qüestió a través d'un exercici de literatura comparada.

Finalment, corresponent a l'apartat d'altres aportacions no directament relacionades amb *Solitud*, Amparo Hurtado Díaz presenta «Traduccions castelleses de contes de Víctor Català al diari *El Sol* de Madrid». Aquesta aportació, que documenta les traduccions castelleses publicades a l'esmentat diari, incideix en les circumstàncies socials, culturals i personals que motivaren els encàrrecs de les traduccions, el procés de retroacció autor-traductor, la recepció de les narracions publicades i la correspondència generada amb la traductora María Luz Morales. També s'esmenta el projecte, frustrat, d'aplegar en un mateix volum totes les narracions castelleses de l'autora escalenca i la incidència d'aquestes en la composició final del llibre *Contrallums* (1930).

De totes les aportacions recollides a les actes, hem deixat de ressenyar, per no redundar, la intervenció que Juan Miguel Ribera Llopis, juntament amb la professora M. Dolors Madrenas, presenta a l'apartat 'Altres col·laboracions'. Es tracta, en efecte, d'un «escorç»¹⁸ de l'estudi que ha acabat materialitzant-se en el segon llibre que ressenyem: *Projecció i recepció hispanes de Caterina Albert i Paradís, Víctor Català, i de la seva obra*. Juan Miguel Ribera Llopis, format acadèmicament en un «romanisme filològic procliu a la confrontació comparatista»,¹⁹ ressegueix els encontres fluctuants pluriliteraris peninsulars i ultramarins, i presenta un meticulós treball sobre la presència hispana de la figura i obra de Caterina Albert

L'estudi ha optat per una metodologia diacronista i ha pres com a fonts bàsiques l'epistolari conservat a l'Escala, les traduccions de l'obra de Víctor Català i la crítica coetània. L'anàlisi d'aquest conjunt documental s'ofereix en quatre blocs, que constitueixen el gruix fonamental del llibre: «Els límits d'un encontre cultural i els seus protagonistes» i «Un diàleg epistolar entre lletraferits còmplices», de caràcter més discursiu i amb una funció contextual, i «Traductors, traduccions, autotraduccions i relats originals en castellà» i «Pàgines crítiques», de naturalesa més catalogràfica. Al final, en apèndix, també s'ofereixen les imatges de diversos documents citats al llarg del treball, una extensa bibliografia de i sobre Caterina Albert i la seva obra, una relació de les cartes de l'epistolari consultat i un índex onomàstic.

En el primer capítol, «Els límits d'un encontre cultural i els seus protagonistes», l'autor repassa les circumstàncies històriques i socials que emmarcaren i possibilitaren la relació entre Víctor Català i la intel·lectualitat castellana. Es distingeixen dos períodes clarament oposats pel que fa a la fluïdesa d'aquest diàleg: un primer moment, prebèl·lic, en què plana un cert espectre de catalanofília a nivell peninsular, i un segon moment, originat i marcat pel desenllaç de la Guerra Civil, en què canvien els paràmetres culturals oficials, s'instaura la censura i es tallen en sec les antigues expectatives de projecció a l'obra catalana. L'explicació del primer període ocupa la major part del capítol, en tant que gènesi de la xarxa epistolar que es tractarà a continuació, i s'il·lustra l'interès i el reconeixement hispà per la cultura catalana amb documents de caràcter històric (és el cas del *Manifiesto de los escritores castellanos en defensa de la lengua catalana*, de 1924) i a través de la recerca d'arxiu (amb els comentaris a pàgines sobre literatura catalana dins la premsa literària coetània d'expressió castellana). L'autor ressegueix la introducció, tímida però imparabile, de Víctor Català en cercles intel·lectuals de fora de Catalunya. Els seus interlocutors castellans comenten i elogien la seva obra però, alhora, l'anàlisi de l'epistolari tam-

18. RIBERA, Juan Miguel / MADRENAS, Dolor (2006): «Caterina Albert i Paradís – Víctor Català a l'àmbit hispà. Escorç d'estudi sobre la relació i projecció literàries». PRAT, Enric / VILA, Pep (ed.) (2006): *Actes de les Terceses Jornades d'Estudi sobre la vida i obra de Caterina Albert «Víctor Català» (en ocasió del centenari de Solitud 1905-2005)*. Girona: CCG Edicions, p. 343-359.

19. 2007: p. 7

bé revela una gran insistència, quasi obstinació, perquè l'escriptora escalença produeixi en castellà. De fet, Ribera Llopis explica com la idea d'escriure en aquesta llengua va prenent cos en una autora que, d'altra banda i com s'il·lustra més endavant, es mostra sempre compromesa amb el català. Completen aquest panorama contextual el comentari de les traduccions i obra castellana de l'autora, així com les antologies on s'ha inclòs.

L'epistolari és l'objecte d'anàlisi del segon capítol, «Un diàleg epistolar entre lletraferits còmpli-ces». L'autor examina com es van trenant les xarxes de contactes intel·lectuals i el paper que hi juguen el pseudònim masculí de l'escriptora i la seva característica actitud de sinceritat i humilitat. L'admiració que desperta la seva obra arriba a Caterina Albert per via epistolar en forma de fotografies, ofrenes, retrats i dedicatòries, i progressivament ella mateixa va esdevenint guia i consellera literària dels seus interlocutors. És des d'aquesta posició intel·lectual que, alhora, també desenvolupa una tasca de dignificació i expansió de la llengua pròpia. No només treballa en aquest sentit per via literària, sinó també a través de la correspondència, animant i ensenyant a escriure en català a amics seus, amb una certa predisposició, tant catalans, com castellans. Per una altra banda, Ribera Llopis també posa l'accent en el que anomena una «germanor misteriosa»²⁰ entre escriptors. Segons l'autor, la complicitat entre interlocutores, dones i escriptors, es produeix a un doble nivell: d'una banda, el de la lluita social pels drets de la dona i, de l'altra, el de la comunió artística a través d'unes marques de comprensió i sensibilitat que, d'ésser coincidents, ho són per condició de gènere».²¹ Com a coda, aquest capítol es tanca amb el conjunt de valoracions sobre l'obra de Víctor Català, extretes de les cartes de l'epistolari i classificades per títols.

Els dos darrers capítols, «Traductors, traduccions, autotraduccions i relats originals en castellà» i «Pàgines crítiques» deixen constància del treball d'arxiu que hi ha darrere d'aquest estudi. S'ofereix una relació de, en primer lloc, l'obra castellana de Víctor Català i, en segon lloc, la seva crítica coetània. Aquest primer capítol l'enceta una breu contextualització del panorama de traduccions al castellà d'obra catalana, des de Verdager, Guimerà i Oller, passant per Rusiñol, Pous i Pagès, Iglesias, Gual i Casellas i acabant per Ors. Així mateix, en la llista de traduccions, autotraduccions i obra original castellana de Víctor Català s'especifica si ha estat publicada en volum, en premsa o en antologia. L'autor també informa sobre el traductor, en cas d'haver-n'hi, i fa una descripció detallada de les característiques de la publicació. Finalment, en la relació de pàgines crítiques, es documenta, i s'acompanya d'un comentari, cada un dels articles, ressenyes i monografies coetànies que tracten l'obra de Víctor Català. Aquest darrer capítol també ve acompanyat d'un proemi sobre la història de la seva recepció i aclareix alguns malentesos al voltant de la cronologia dels seus primers crítics. Tot aquest corpus documental, en definitiva, recollit, classificat i amb una presentació ordenada i lògica, significa una nova aportació rellevant —una més en el marc del projecte d'estudis sobre Caterina Albert iniciat al 1992—, imprescindible en tota valoració global sobre l'obra i figura de Víctor Català.